

# De hervorming secundair onderwijs

| Lut Maertens |



© Kasper Demeulemeester

Net na de paasvakantie verscheen de visie op het secundair onderwijs van de Commissie Monard. Deze Commissie 'wijzen' had een jaar lang gekauwd op goede en slechte punten van dit onderwijsniveau.

De Commissie Monard bestudeerde het hele onderwijssegment, tot en met de specifieke stedelijke context en het functioneren van de directie en leerkrachten.

## Hoge scores

De voornaamste conclusie van de Commissie Monard luidt dat ons secundair onderwijs absoluut niet in crisis verkeert. Verre van zelfs, getuige de hoge scores op de internationale PISA-testen. Onze pubers blinken uit in wiskunde, wetenschappen en geletterdheid. Het leerlingenpubliek onderstreept het positief beeld: het merendeel van de 12- tot 18-jarigen gaat graag naar school. Oorzaken van deze algemeen goede indruk liggen op verschillende terreinen, zowel grondwettelijk als decretaal. Ten eerste heeft België een leerplicht tot 18 jaar. Jongeren genieten minstens 12 jaar lang van de

vermeende weldaad van onderwijs. Ten tweede wordt elke opleiding vanuit een brede visie op ontwikkeling samengesteld zodat de gehele persoonlijkheid gevormd wordt, ongeacht de gevolgde richting.

Ten derde heeft Vlaanderen resoluut gekozen voor een doelgroepenbeleid. Leerlingen die specifieke (onderwijskundige) ondersteuningsnoden hebben of waar een risico op voortijdig afhaken vermoed wordt, krijgen aangepaste begeleiding. De Koning Boudewijnstichting! vergeleek PISA-resultaten van 15-jarige Belgen, opgesplitst naar gemeenschap én naar geboorteplaats ouder/kind. De onderzoekers vergele-

ken dus 6 groepen<sup>2</sup>. Vijftienjarigen scoorden in 2006 positiever dan hun leeftijdsgenoten in 2003. Vooral Vlaamse allochtonen van de tweede generatie boeken vooruitgang. Een voorzichtig huppelsprongetje mag! De verschillen in schoolresultaten tussen autochtone en allochtone leerlingen van de tweede generatie kunnen volledig verklaard worden door de sociaaleconomische situatie en de taal. De school zelf speelt geen enkele rol meer. Het Gelijke Onderwijskansendecreet lijkt dus het tij te keren. Wat niet betekent dat elke kansarme leerling tot op een aanvaardbaar prestatieniveau gebracht wordt. De uitdaging blijft even urgent, zijnde adequaat omgaan met het verschil in socio-cultureel en economisch kapitaal van het gezin t.o.v. het schoolteam.

Ten vierde, de eerste twee jaren van het secundair onderwijs kenmerken zich door een oriënterende functie. Op papier althans biedt de structuur alle kansen. De praktijk komt echter terecht op het 'wat-loopt-fout'-lijstje. Een interessante piste binnen de aanvang van het secundair onderwijs, is het eerste leerjaar B. Jongeren komen er op adem. Leerachterstand wordt zo goed als mogelijk bijgespijkerd zodat de jongere nog '6 jaar mee kan in het onderwijssysteem'. Wel spijtig dat de gasten moeten wachten tot hun 12 jaar om eindelijk te voelen dat ze best wel wat kunnen. Tegen dan haken ze al af. Kleine klassen en snelle remediëring vanaf de basisschool zijn noodzakelijk om het faalgevoel tegen te gaan.

De laatste positieve aspecten vermelden al enige nuances. Zwaargewicht bij de minpunten van het secundair onderwijs is het waterval-fenomeen. Ofte zo hoog mogelijk begin-

nen zonder af te vragen of het bij de start gewenste eindpunt wel in overeenstemming is met de eigenheid van het kind. Een 'hoge' richting behoort sowieso tot het ASO en bevat het liefst veel wiskunde of Latijn. Binnen ons onderwijssysteem wordt wiskunde heel sterk gewaardeerd. Het primaat van het cognitief denken onderdrukt andere toptalenten. Wie op vlak van wiskunde niet mee kan, zoekt best andere oorden op.

Enkel de klassieke leerweg wordt afgesloten met een diploma. Alternering is enkel voor zij die totaal uitgeblust zijn, voor de andere leerlingen is het niet nodig om voortdurend praktisch aan theoretisch te koppelen. De afzakers komen uiteindelijk samen terecht, allemaal met weinig positieve opbeurende onderwijsverhalen. Keer op keer jongeren met hetzelfde profiel tekenen een problematische schoolloopbaan op.

### Vijftien procent uitstroom

Kunnen de hierboven opgesomde elementen nog verdoezeld worden onder *accidents de parcours* en verkeerde voorkennis van de ouders, uit de hardnekkige link tussen het socio-cultureel kapitaal van het gezin en de schoolprestaties wordt weldegelijk een crisis van het onderwijsstelsel afgeleid.



Lut Maertens

is adviseur onderwijs op de ACW-studiedienst.



Vijftienjarigen scoorden in 2006 positiever dan hun leeftijdsgenoten in 2003. Vooral Vlaamse allochtonen van de tweede generatie boeken vooruitgang.

Superslim maar geboren in een gezin die in een grootstad leeft zonder werk: dan heeft dat kind statistisch gezien minder kans op hoge scores dan een even slimme collega die in een tweeverdieners-gezin leeft. Vooral omdat dat kind naar een school zal gaan met een laag socio-economisch profiel. Mocht die leerling ingeschreven worden in een school met een gemiddeld tot hoog socio-economisch profiel, dan zou de leerwinst significant stijgen. De leerloopbanen verschillen dus grondig per socio-cultureel gezinsprofiel. Ook de schoolkeuzes trouwens.

Verwondert het ons dat het Vlaamse secundair onderwijs zo'n 15% ongekwalificeerde uitstroom kent per schooljaar? Dit onthutsend hoog cijfer stijgt, in tegenstelling tot het engagement uit het Pact van Vilvoorde (wat herbevestigd werd in het latere Pact 2020). Vijftien leerlingen op honderd wiens start in de maatschappij complex is, wiens instap in de arbeidsmarkt gemist wordt. Het is een vicieuze cirkel: die jongeren kampen vaak met veel problemen. de VDAB weet hen onvoldoende te ondersteunen, tot vervolmakingsopleidingen zijn ze niet te vermurwen, een leefloon lonkt, gezonde leefomstandigheden kunnen niet betaald worden. Wat preventief aangepakt kon worden in onderwijs, wordt een continue curatieve ondersteuning.

Ondanks een vijfjarige legislatuur met sterke focus op gelijke onderwijskansen zijn de cijfers wat ze zijn: niet anders dan vijf jaar geleden<sup>3</sup>.

### Hoe keuzes maken

De Commissie Monard durft de hand in de onderwijsboezem te steken. Ouders en leerlingen krijgen een ontransparante waaier aan studierichtingen aangeboden, waarvan de toekomstmogelijkheden niet altijd duidelijk zijn. Wat een serieuze opleiding is, wat een 'pret'-karakter heeft, wat een voorbijgestreefde inhoud heeft t.o.v. een gevertechnologiseerde job,... Een zogezegd breed aanbod in de eerste graad wordt verengd door het aanbod in de bovenbouw. Merken dat een studierichting je niet ligt, wordt gevolgd door 'afzakken' ofwel knarsetandend verder doen ofwel het veranderen van school. Te kleine scholen vormen een belemmering in de objectieve leerling-georiënteerde begeleiding. En dit allemaal is te verklaren door het principe vrijheid van onderwijs. Bovendien mag het ratio leerling – leerkracht in het secundair onderwijs best meevallen, gekleurde middelen om een zorgbeleid uit te werken kent dit onderwijsniveau niet. Leerlingen die door de zorgondersteuning succesvol tot aan het secundair zijn geraakt, hebben blijvende nood aan extra begeleiding willen ze succeservaringen realiseren. Jongeren hebben te weinig inzicht in hun rechten wat betreft consumentenzaken, sociale zekerheid,... Jongeren met een BSO-geschiedenis beheersen te weinig vreemde talen. Hoe breed ging die de persoonlijkheidsvorming ook al weer?

Het ACW wil sterke scholen. Scholen horen te werken aan het cultureel, sociaal en econo-

misch kapitaal van elke leerling. Immers, onderzoek wijst keer op keer uit dat deze elementen cruciale voorspellers zijn voor een succesvolle/gemiste schoolloopbaan. Sterke differentiëring is dan ook noodzakelijk. Niet iedere jongere slorpt op dezelfde wijze, op hetzelfde tempo, met hetzelfde rendement de leerstof op. In plaats van leerlingen door scholen te duwen, dienen scholen zichzelf uit te dagen om het leer- en ontwikkelingsproces van de jongere te stimuleren. Ontwikkelen kan maar wanneer men regelmatig uitdagingen voorgeschoteld krijgt en zo de grenzen van het eigen kunnen verlegt.

Alle leerlingen top, hoort bij een topregio zoals Vlaanderen zich wil profileren.

*Door te vertrekken van een visie op de ontluikende mens*

Het secundair onderwijs beoogt een dubbele missie. Enerzijds worden jongeren uitgerust met specifieke vaardigheden zodat men met een stevige bagage de arbeidsmarkt betreden kan of zodat verder studeren een (toekomst)-mogelijkheid wordt. Anderzijds streeft het secundair onderwijs een evenwichtige alomvattende persoonlijkheidontwikkeling na via het verwerven van algemeen-theoretische vaardigheden en technische, praktische en muzikale vaardigheden. De basisschool start met dergelijk brede, kwalitatieve leerinhouden. School is meer dan louter een utilitaire voorbereiding op een job.

De leerling en zijn volle menswording staan centraal. Welbevinden is een cruciale factor die het leerproces richting geeft. Onze jongeren klagen vaak over leerbaarheid. Twaalf jaar

verplichte schoolbanken zou van het goede te veel zijn. De vraag stelt zich niet of de leerplicht ingekort moet worden, maar wel of de leerplicht zinvol ingevuld wordt.

*Door volgende fundamentele eerbiedigen*

- leernoden bepalen de gewenste kwaliteit en nodige zorg
- uitdagend onderwijs
- leren leren, leren kiezen, leren leven
- constructivisme als rode draad

De leerkracht blijft de voorganger inzake kennis en duiden van samenhang, maar ook de begeleider van zelfontdekkende jongeren.

*Door soepel te zijn en toch kansrijk*

- veranderen van richting is meer dan enkel afstromen

Jongeren die instromen in een school met ASO-bovenbouw maar op 17-jarige leeftijd vooral wiskunde willen toepassen in mechanische en elektronische contexten, die zitten echt wel vast en doen dan maar 2 jaar verder totdat ze op 18 jaar kunnen kiezen welke richting in het hoger onderwijs ze uitwillen. Wanneer nu een onvoldoende gehaald wordt op één vak, moet de jongere het hele jaar opnieuw doen. Of, indien de schade nog niet te groot is: 'afzakken' naar een makkelijkere richting. Mee overgaan met de klasgroep en differentiatie op het zwakke studiepunt kan niet. Dit getuigt van bijzonder weinig flexibele structuren.

- verlost van het juk van de determinerende impact van de socio-economische thuissituatie. Echte gelijkheid van kansen, ongeacht waar de wieg ooit gestaan heeft, dat is pas onderwijs bevestigen in de hefboomrol.

## Het werkstuk Monard

### *Geen structuurbreuk, wel in een andere woordenschat*

De Commissie Monard gaat niet voor de grote stijlbreuk. Structuren blijven zo veel als mogelijk onveranderd. Om niet te bruuskeren. Aan de andere kant: mensen creëren structuren, brengen ze tot leven en onderhouden ze omdat structuren identiteit geven. Verandert men structuren, dan mort men ook aan de mensen die er in leven. Enige behoedzaamheid is dus op zijn plaats. En de revolutie komt er niet. Tenzij het afschaffen van de onderwijsvormen, het verplicht breder openstellen van de eerste graad en het structureel voorzien van remediëring als dé omwenteling kan beschouwd worden. De Commissie begrijpt ook dat de revolutie van binnenuit moet gevoerd worden. De cultuur over hoe je kunt slagen moet anders.

### *Uitbreiding van de onderwijs-woordenschat*

De onderwijsterminologie in het secundair onderwijs wordt uitgebreid met enkele nieuwe begrippen.

- A-stroom: vervangt vanaf het 3<sup>de</sup> leerjaar alle opleidingen die arbeidsmarktgericht zijn. Geen B/TSO meer, maar de arbeidsgerichte stroom.
- AD-stroom: voor jongeren die bij aanvang van het 3<sup>de</sup> leerjaar nog niet weten of ze arbeidsmarktgericht dan wel doorstroomgericht zijn.
- AVC-leren: tongbreker die staat voor activerend vakdoorbrekend en competentiegericht leren. ACV bekt wel beter.

Kern van AVC is het constructivistische gedachtegoed, waarbij de Commissie Monard het belang van buitenschoolse activiteiten en teamwerk onderstreept.

- Belangstellingsgebieden: de studiekeuze wordt uitgesteld tot de start van het 3<sup>de</sup> leerjaar secundair onderwijs. Tijdens de 1ste graad worden jongeren ondergedompeld in verschillende inhoudelijk geclusterde pakketten<sup>4</sup> zodat hun inzicht en vertrouwdheid met mogelijke uitwegen groter wordt. Er wordt gehoopt de keuze te objectiveren en meer weloverwogen te maken. De bedoeling is wel dat over alle eerste graden eenzelfde aanbestedingswijze wordt gevolgd. Meerdere systemen door elkaar zoals ten tijde van het VSO zou nu niet meer kunnen.
- D-stroom: de doorstromingsgerichte opleidingen waarvan de jongeren eerst nog enkele jaren Se-n-Se, HBO, hogeschool of universiteit moeten afwerken voordat ze echt arbeidsmarktklaar zijn. Kortom, de huidige ASO-richtingen.
- Eindtermen op beheersingsniveaus: vanaf 2de graad zouden de eindtermen voor wiskunde, taal en wetenschappen herschreven worden naar twee beheersingsniveaus. Dit is niets nieuws, aldus de Commissie. Want, nu verschillen de eindtermen ook volgens A/B/K/TSO.
- Gekwalificeerd ben je na 6 succesvolle opleidingsjaren, ongeacht de gevolgde richting. Wil een A-stromer naar het hoger onderwijs, moet een schakelprogramma gevolgd worden dat focust op o.a. abstraherend vermogen.
- Schakeljaren: bruggen tussen verschillende opleidingen, tussen de verschillende

A/D-stromen, tussen basis- en secundair onderwijs, ... voor jongeren die hun keuze willen herroepen zonder zich vast te zetten.

Een schakeljaar wordt eveneens het nieuwe 1B. Om jongeren onmiddellijk goed in te zetten van bij aanvang van het secundair, moeten er tussen het basis- en het secundair onderwijs goede selectiecriteria afgesproken worden om een zo goed als mogelijke oriëntering te kunnen geven.

#### *Eerste reacties?*

letwat kort door de bocht kan het rapport in drie pijlers samengevat worden: 1) de leerling meer centraal zetten en als actor van het leerproces laten optreden, 2) de algemene vorming versterken en meer aandacht aan kunst, techniek, cultuur en maatschappelijke opvoeding voor elk, 3) meer activerende werkvormen gebruiken met de leerkracht als kwaliteitsbepalende factor.

Het werkstuk van de Commissie Monard is heel verdienstelijk, maar niet echt het van het. Knopen worden niet doorgehakt, bestaande discussies worden niet opgeworpen, belangrijke punten gemist. Kan grondige vernieuwing echt zonder bijkomende middelen?

#### *Gemist*

De Commissie Monard bevraagt vooral de wijze waarop succesvolle schoolloopbanen in het secundair onderwijs gerealiseerd kunnen worden. Andere methodes zijn pas effectief als iedereen de onderliggende visie mee uitdraagt. Er moet een mentaliteitswijziging komen, zowel bij leerkrachten als bij ouders. Dat het hoogste springen - want je kunt altijd

nog zakken - niet loont. Dat een sterke talentknobbel ook uitgedaagd moet worden. Dat elk kind een winnaar moet zijn.

Het rapport staat even stil bij het verschil in thuiskapitaal, maar biedt geen werkpunten aan. Leerkrachten in het secundair onderwijs zouden moeten beseffen dat een kind dat niet uit een middenklassegezin komt, na het basisonderwijs nog niet volledig 'gescholariseerd' is. Diversiteitscompetenties dienen sterker deel uit te maken van het profiel van de leerkracht. Stereotypen en vooroordelen moeten systematisch doorprikt worden zodat de vernieuwingsgolf tot in de diepte kan doorzinderen. Deze taak geldt evenzeer voor het basisonderwijs.

Niet alle kinderen zijn even vertrouwd met het Nederlands als instructietaal. De omgevingscultuur sluipt in het taalgebruik. Nederlandstalige kansarmen ervaren de schooltaal als een vreemde taal, wat nog versterkt wordt door het gebruik van abstract vakjargon. Meer aandacht voor de taalomgeving is noodzakelijk.

Door de vrijheid van onderwijs werden tal van vrije keuzescholen opgericht. De opportuniteitsvraag naar dergelijke vestigingen, met veel aanbod en weinig leerlingen, moet gesteld worden. Wanneer het hoger onderwijs de vraag naar rationalisatie moet beantwoorden, mag dezelfde oefening voorgeschoteld worden aan het secundair onderwijs.

Vrijheid van onderwijs leidt tot perverse effecten aan gebruikerszijde. Ouders rijden soms hele steden door om toch maar bij de school met die befaamde naam te kunnen inschrij-

ven. Zo kom je nooit tot die gewenste culturele mix waar vooral die kansarmere leerling zich zo sterkt. Buurtscholen of sociale segregatie?

“

Wanneer het hoger onderwijs de vraag naar rationalisatie moet beantwoorden, mag dezelfde oefening voorgeschoteld worden aan het secundair onderwijs.

#### *Vragen bij de haalbaarheid van de invoering*

Het secundair onderwijs herwerken tot een succesverhaal zal veel energie vergen. De Commissie Monard zelf rekt op een tienjarenproject eer alles in werking is getreden. Dit betekent dat de boog minstens zo lang gespannen moet blijven. Dat wordt dé uitdaging. Dat het VSO het uiteindelijk niet gehaald heeft, heeft onder meer te net daarmee te maken.

De vraag kan gesteld worden hoeveel zoden de nieuwe woordenschat aan de dijk zal brengen. Zijn de beschotten werkelijk opgeheven na het schrappen van A/B/DB/K/TSO of zal de D prestigieuzer worden dan de A? Hoe zal de breedte van de belangstellingsgebieden samensporen op vlak van oriëntering met de engheid van het aanbod van scholen in de bovenbouw? Zullen de samengestelde elementen van een belangstellingsgebied zelf ook niet onderhevig worden aan de huidige sociale stratificatie? Zal beeldende kunst even hoog gewaardeerd worden als Latijn?

Het belang van een schoolonafhankelijk studieadvies wordt des te groter. De rol van een objectief CLB in de hele schoolloopbaanbegeleiding wordt sterker. Hoe zullen de belangstellingsgebieden ingevuld worden door scholen die zelf maar één belangstellingsgebied aan-

bieden? De Commissie suggereert om het aanbod te realiseren via de scholengemeenschap. Zijn scholen bereid om via deze structuur inhoud (en

misschien ook leerlingen) te delen? Het zou interessant geweest zijn te lezen hoe de Commissie denkt de scholen tot deze samenwerking te bewegen. Ook al vinden ze de piste van onafhankelijke middenscholen de beste structuur, deze operatie acht men niet haalbaar omwille van de huidige fysieke locatie van scholen. Zo wordt het natuurlijk moeilijk ten gronde te veranderen wanneer de contouren van vandaag de krijtlijnen van morgen blijven.

Een diploma secundair onderwijs na 6 jaar voor elk: dat is toch positief? Totdat je de kleine lettertjes leest: het diploma secundair onderwijs krijgt onder de noemer van alleopleidingen-gelijkwaardig toch een broertje dat minder deuren zal openen. Hoe zal men uitleggen aan de houders van het diploma-bis dat het bewijs wel dezelfde titel heeft, maar op een ander niveau ingeschaald wordt in een kwalificatiestructuur waarvan de werking niet in één begrijpbare zin te vatten is?

Over de centenkwesie wordt zedig gezwegen. Natuurlijk, het klimaat is er niet naar om massaal te investeren in een grootscheeps experiment. Wordt minder studierichtingen voor meer omkadering de deal?

Mevr. Van Hecke blies het nieuwe schooljaar op gang door de aandacht te vestigen op het basisonderwijs. Volgens haar ligt de kiem van

een minder succesvolle schoolloopbaan vooral in dat onderwijsniveau. Een dag later repliceerde dhr. Monard terecht dat het basisonderwijs al heel vernieuwend werkt, waarbij het kind veel centraler staat dan in het secundair onderwijs. Hij hield een warm pleidooi om asjeblijft toch maar goed het secundair onderwijs te herdenken. En de spotlights dus vooral niet van het probleem weg te draaien. Volgens mij hebben beide onderwijsdeskundigen het bij het rechte eind.

Maar ze zien één aspect over het hoofd. De kleuterschool zwaait pas de deuren open voor 2,5 jarigen. Voor die leeftijd dragen de ouders verantwoordelijkheid voor een ontwikkelingsstimulerende omgeving. Maar wat blijkt? Kansarme gezinnen zijn ondervetegenwoor-

digd in het officiële kinderopvangcircuit. Hun kinderen groeien de eerste levensjaren in kansarme omgevingen op terwijl net in die eerste twee jaar belangrijke functies gevormd worden. De hersenverbindingen worden net dan gevormd. Kinderen die weinig geprikkeld worden, leggen minder hersenverbindingen. De gevolgen laten zich raden. Unicef wijst al enige tijd op het cruciale karakter van de prille levensjaren inzake ontwikkeling. Daarom pleit deze organisatie voor vlot toegankelijke en hoogstaande kwalitatieve opvangsettings, waarbij ook ouders opvoedingondersteunende stimuli kunnen genieten. Dat gelijke kansen nodig zijn over de gehele ontwikkelingslijn is een debat dat we niet mogen ontlopen. Kinderopvang is in deze (ook) een noodzakelijke gesprekspartner.

---

1 Te lezen op: <http://www.koningboudewijnstichting.be/publication.aspx?id=247140&LangType=2067>

2 Zijnde: wonend in de Franstalige dan wel Vlaamse gemeenschap, zowel kind als één van de ouders is in België geboren, enkel kind is in België geboren en minstens één van de ouders in een ander land (= allochtoon van de tweede generatie), zowel kind als één van de ouders is in een ander land geboren (= allochtonen eerste generatie).

3 Geïnteresseerd? Zie <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/Pages/2009-05-12-ssv2009.aspx>

4 1) gezondheid, welzijn en samenleving, 2) administratie, handel en economie, 3) natuur, techniek en wetenschappen en 4) kunst, talen en cultuur.